

Kehitysvammaiset yksilöinä
yhteiskunnassa sekä
naapuriyhteisötoiminnan
kehittämistyö sosiaalisen
isännönnin avulla –
Videodokumentin käsikirjoitus

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi
Sosiaalipedagogisen aikuistyön ja
perhetyön polku
Opinnäytetyö
Syksy 2018
Tino Lehtinen & Jere Virinsalo

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalipedagogisen aikuistyön koulutusohjelma

LEHTINEN TINO
VIRINSALO JERE

Kehitysvammaiset yksilöinä
yhteiskunnassa sekä
naapuriyhteisötoiminnan
kehittäminen sosiaalisen isännöinnin
avulla – Videodokumentin
käsikirjoitus

Sosionomi AMK opinnäytetyö, 35 sivua, 3 liitesivua

Syksy 2018

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda tietoa kehitysvammaisuudesta valtaväestölle sekä muuttaa ihmisten asenteita kehitysvammaisia kohtaan. Opinnäytetyömme on osa Euroopan sosiaalirahaston rahoittamaa Naapurit – hanketta. Organisaatioina hankkeessa toimivat Lahden ammattikorkeakoulu, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Saimaan ammattikorkeakoulu sekä Etelä-Karjalan sairaanhoitopiiri.

Toteutamme videodokumentin, joka käsittelee kehitysvammaisten henkilöiden asemaa yhteiskunnassa sekä tukimuotona järjestettävää sosiaalisen isännöinnin palvelumallia. Toiminnallisen opinnäytetyömme tuotoksena syntyi videodokumentin käsikirjoitus, joka toimii pohjana vuoden 2019 tammikuussa kuvattavalle dokumentille. Videodokumentti toimii Naapurit- hankkeen yhteisötoiminnan kuvauksena sekä arviointimittarina loppuseminaarissa valtakunnan toimijoille. Samalla tavoitteena on tuoda sosiaalisen isännöinnin mallia esille kehitysvammaisten näkökulmasta. Kehitysvammaisten laitoshoidon pyritään lakkauttamaan lopullisesti vuoteen 2020 mennessä ja siksi kohderyhmän asumisratkaisut ovat muutospaineiden alla. Tämän vuoksi opinnäytetyömme tuo merkittävää tietoa sosiaalisesta isännöinnistä naapuriyhteisötoiminnassa sosiaali- ja terveyspalveluita järjestäville kunnille.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, YK:n yleissopimus, vammaisten lainsäädäntö, Keyring, sosiaalinen isännöinti, asumisneuvonta, naapuriyhteisötoiminta, naapurit-hanke, laitoshoidon, toiminnallinen opinnäytetyö sekä videodokumentti.

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social services

LEHTINEN TINO
VIRINSALO JERE

Intellectually disabled people in
society and developing social
networks in neighbourhood – The
manuscript of video document.

Bachelor's Thesis in Social services, 35 pages, 3 pages of appendices

Autumn 2018

ABSTRACT

The purpose of the thesis is to provide information on the intellectually disabled people. The goal is that people will learn to face the intellectually disabled people in their lives and change the attitudes towards them. Our thesis is part of a Neighbourhood – project, which are funded by the European Social Fund. Organizations in the project are working Lahti University of Applied Sciences, Wellbeing Concern of Päijät-Häme, Saimaa University of Applied Sciences and South Karelia Social and Health Care District.

We are implementing a video document which gives an information about intellectually disabled peoples life and what is to be mentally disabled in our society. In the video document, we will talk about social hosting which are support mode in the social services. The output of our Functional Thesis was the manuscript of a video documentary. This will create a reference framework for a video document which will be filmed in January 2019. The video document works as a description of the project's activities and as an evaluation tool in the final seminar. The goal is to bring the model of social housing into consciousness raising. Intellectually disabled people institutions are expected to end by 2020 and therefore housing solutions for the target group are changing. For this reason, our thesis provides information about neighbourhood community work for municipalities, which organize social and health services.

Key words: intellectually disabled people, UN Convention, laws for disabled people, keyring, social property management, housing advice, social networks in neighbourhood and video document

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITYSVAMMAISTEN ASEMA YHTEISKUNNASSA	3
2.1	Kehitysvammaisuuden määrittelyä	3
2.2	Älyllisen kehitysvamman luokittelutasot	5
2.3	Kehitysvammaisuuden historia vuosina 1877 – 2008 Suomessa	6
2.4	Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus	9
3	KEHITYSVAMMAISIA HENKILÖITÄ KOSKEVAA LAINSÄÄDÄNTÖÄ	11
3.1	Vammaispalvelulaki	11
3.2	Sosiaalihuoltolaki	12
3.3	Laki kehitysvammaisten erityishuollosta	13
4	KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISMUODOT SUOMESSA	14
4.1	Palveluasuminen	14
4.2	Tuettu asuminen	15
5	SOSIAALISEN ISÄNNÖINNIN MÄÄRITELMÄ JA KEHITTÄMISTYÖ	16
5.1	Lontoon KeyRing-malli sekä Skotlannin Neighbourhood Networks- malli	16
5.2	KeyRing- sekä Neighbourhood Networks- mallin jalostaminen Lahdessa	17
5.3	Sosiaalinen isännöinti ja asumisneuvonta	18
5.4	Sosiaalisen isännöinnin ja asumisneuvonnan kehittäminen Suomessa	20
6	NAAPURIT-HANKKEEN TARKASTELUA	21
6.1	Organisaatiot	21
6.2	Hankkeen lähtökohdat	22
6.3	Hankkeen tavoitteet ja toteutus	23
7	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ JA VIDEODOKUMENTTI	25
7.1	Toiminnallisen opinnäytetyön teoriaa	25
7.2	Videodokumentti	26
7.3	Videodokumentin suunnittelu	27
7.4	Videodokumentin käsikirjoitus	27

8	YHTEENVETO	30
8.1	Opinnäytetyön jatkokehittäminen	31
8.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	31
8.3	Pohdinta	33
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	40

1 JOHDANTO

Kuntien tavoitteena on ollut lakkauttaa laitosasuminen vuoteen 2020 mennessä ja siksi asumisen palvelumalleja on pyritty luomaan sekä kehittämään. Pää tavoitteena on, että laitoksissa ei asuisi lainkaan kehitysvammaisia vuoteen 2020 mennessä vaan jokaiselle henkilölle pyrittäisiin luomaan asumisratkaisuja, joita koskevissa päätöksissä kehitysvammaiset henkilöt saisivat olla valitsemassa omaa ympäristöään, asuntoaan sekä läheisverkostojaan, joissa asua. Päätökset laitosasumisen lakkauttamisesta perustuvat Suomen perustuslakiin sekä YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Laitosasumisen lakkauttamista on alettu toteuttamaan vaiheittain ja palveluiden rakennemuutosta on kehitetty. Laitosasumisen palvelujen lakkauttaminen edellyttää sitä, että tilalle luodaan yksilöllisiin tarpeisiin vastaavia palveluita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 45-46.)

Opinnäytetyön aiheeksi valitsimme kehitysvammaiset yksilöinä yhteiskunnassa sekä naapuriyhteisötoiminnan kehittämistyön sosiaalisen isännöinnin avulla Lahdessa. Toteutamme opinnäytetyön toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka tavoitteena on tuottaa käsikirjoitus aihealueineen videodokumenttia varten. Käsikirjoituksessa aihealueina ovat naapureiden arjen kuvaaminen, sosiaalisen isännöintimallin kuvaaminen, toiminnalla saavutettujen tuloksien kertominen, kehitysvammaisten asumismuotojen kuvaaminen sekä tarinoiden kertominen kehitysvammaisten kohtaamisesta. Lisäksi pyrimme tietoisuuden lisäämisellä valtaväestön keskuudessa asennemuutokseen. Videodokumentti kuvataan keväällä vuonna 2019 ja se toimii Naapurit- hankkeessa sosiaalisen isännöinnin tietoisuuden lisääjänä sekä toiminnan kehittäjänä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoisuutta kehitysvammaisuudesta, naapuriyhteisötoiminnasta sekä sosiaalisesta isännöinnistä valtaväestölle. Lisäksi tarkoituksena on kehittää sosiaalisen isännöinnin mallia Lahdessa. Toiminnallinen opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen kehittämisprojekti, jossa toimimme projektiharjoittelijoina hankeorganisaatiossa. Hanketta toteutetaan neljänä eri

työpajatoteutuksena ja opinnäytetyömme käsikirjoitus toimii toiminnan kuvaajana videodokumentissa, joka julkaistaan Naapurit- hankkeen loppuseminaarissa vuonna 2020. Organisaatioina hankkeessa toimivat Päijät – Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Lahden ammattikorkeakoulu, Saimaan ammattikorkeakoulu sekä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Eksote. Naapurit-hankkeen rahoitus on saatu Euroopan sosiaalirahastolta (ESR) hankehakemuksella.

2 KEHITYSVAMMAISTEN ASEMA YHTEISKUNNASSA

2.1 Kehitysvammaisuuden määrittelyä

Älyllisen kehitysvamman käsitettä tarkasteltaessa tulee kiinnittää huomiota henkilön ymmärtämis- sekä käsityskyvyn osa-alueisiin. Kehitysvammaisilla henkilöillä uuden asian oppiminen sekä ymmärtäminen ovat vaikeita. Oppimiseen ja ymmärtämiseen vaikuttavat vamman taso, elinympäristö, kasvatus sekä persoonallisuus. Kehitysvammaisten henkilöiden on mahdollista kuitenkin oppia uusia asioita, jos nämä edellä mainitut osa-alueet ovat kehittyneitä ja harjoiteltu läpi kehityskaaren. Uusien asioiden oppiminen kehitysvammaisilla vie enemmän aikaa kuin vammattomilla henkilöillä. Taitojen oppimiseen tulisi käyttää yksilöllisiä menetelmiä, jotka ovat sovellettuja. Maailman terveysjärjestön tautiluokituksen ICD-10:n mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa yksilön henkisen suorituskäyvyn kehittyminen on puutteellinen tai estynyt. Kehitysiässä suorituskäyvyn vaikuttavia puutteellisia taitoja ovat kognitiiviset, motoriset, kielelliset sekä sosiaaliset taidot. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165.) Yksittäisten ihmisten määrittelyssä ja tunnistamisessa kehitysvammaiseksi käytetään älykkyydosamäärää. WHO:n tautiluokituksessa ICD-10:ssä tuodaan esille tarkemmin älykkyydosamääränrajat lievälle, keskivaikealle, vaikealle ja syvälle kehitysvammaisuudelle. (Huttunen 2014; Tautiluokitus ICD-10 2011.)

Kehitysvammaisuutta määriteltäessä tulee keskittyä yksilön kokemuksiin sekä yhteiskunnallisiin poliittisiin kysymyksiin. Vammaispalvelulain 2§:n mukaan vammaisuuden yleismääritelmällä tarkoitetaan henkilöä, jolla on vamma tai sairaus, joka estää suoriutumasta arkisista toiminnoistaan. WHO:n käyttämän porrasluokittelun mukaan vammalla tarkoitetaan psykologisten sekä fysiologisten toimintojen vajavaisuutta tai poikkeavuutta. Vajaatoiminnalla puolestaan tarkoitetaan vammasta johtuvaa rajoitetta, joka vaikuttaa ihmiselle normaaleiksi katsottaviksi oleviin toimintoihin. Haitalla tarkoitetaan henkilön vammasta tai vajaatoiminnasta aiheutuvaa huono-osaisuutta. Tällöin huono-osaisuus

rajoittaa yksilön suoriutumista arjessa normaaleiksi katsotuissa asioissa, kuten henkilön ikätaso, sukupuoli, sosiaalinen asema sekä kulttuuritausta. Vammaisuuden määrittelyssä tulee ottaa huomioon yksilöllisyys, henkilön olosuhteet sekä elinympäristö. (Räty 2010, 32-34.)

Kehitysvammaisuutta tarkasteltaessa perinteisin tapa on lääketieteellinen eli medikaalinen. Tässä tavassa ihmisen kehitysvammaisuutta määritetään suhteessa siihen, mitä lääketieteessä nähdään kriteerinä terveelle, normaalille ja vammattomalle olotilalle. Lääketieteellinen näkemys vammaisuudesta yleisesti ottaen ymmärretään vamman aiheuttamana yksilöllisenä ongelmana. Yksilön toimintakyvyn paranemiseen ja vammojen tunnistamiseen tähtäävät kuntoutukselliset, hoidolliset ja kasvatukselliset keinot, jotka ovat merkityksellisimpiä asioita. (Kujansuu 2017, 13; Savtschenko ym. 2010, 67.) Vammaisuuden käytetyimpiä tulkinta- ja määrittelytapoja yhteiskuntatieteellisessä vammaistutkimuksessa on sosiaalisen lähestymistavan eri muodot. Yhteiskuntatieteellisessä näkökulmassa vammaisuus ilmenee poliittisena, yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä. Vammaisuutta ei näin ollen selitetä yksilön ominaisuuksien perusteella vaan vammaisuus mielletään sosiaaliseksi ilmiöksi, kuten esimerkiksi sukupuolen ja etnisyyden kaltaisiksi ilmiöiksi. Suppeasti ajateltuna vammaisuudella tarkoitettaisiin silloin sitä, että vammaisen henkilön tarpeet ja yhteiskunnalliset olosuhteet sekä käytännöt eivät kohtaisi toisiaan vaan törmäisi yhteen. (Kujansuu 2017, 13.)

Materialistisessa näkökulmassa vammaisuuden pääasia on, että ihmisten tarpeisiin yhteiskunnassa ei pystytä mukauttamaan palveluita ja ympäristöä. Toissijaisena pidetään elimellisiä ominaisuuksia tai toiminnan rajoituksia. Lääketieteellinen näkökulma tiedostetaan vammasta, mutta samalla annetaan painoarvoa sille, etteivät vammasta johtuvat pulmat aiheudu vammasta vaan nähdään ne ympäristön ja yhteiskunnan kulttuurillisista ja rakenteellisista tekijöistä. Näin ollen vammaisuus nähdään yhtenä sarron ja syrjinnän muotona. Vammaisuuteen liitetään tämän avulla poliittinen ulottuvuus, jossa käydään taistelua vammauttavia

yhteiskunnallisia käytäntöjä vastaan. (Kujansuu 2017, 14; Savtschenko ym. 2010, 67.)

2.2 Älyllisen kehitysvamman luokittelutasot

Älyllistä kehitysvammaisuutta voidaan luokitella eri tasoihin. Tasoja arvioidaan erilaisilla psykologisilla testeillä, jotka ovat standardoituja. Niitä voidaan täydentää sosiaalista adaptaatiota eli mukautumista mittaavien asteikkojen kautta. Asteikot antavat näyttöä älyllisen suoriutumisen tasosta. Älyllisen kehitysvamman tasoa voidaan parantaa opiskelun sekä kuntoutuksen avulla. Luokittelua arvioidessa tulee kiinnittää huomiota henkilön sen hetkiseen toimintakykyyn, sillä kyvyt ja taidot voivat muuttua ajan kuluessa. Luokituksen mukaan älyllisesti kehitysvammaisia henkilöitä ovat ne, joiden älykkyyssosamäärä on pienempi kuin 70 mittaristolla. On kuitenkin suositeltavaa välttää tarkkaa rajanvetoa, koska jokaista kehitysvammaista henkilöä tulee arvioida yksilöllisesti. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 16-18.)

Älyllisen kehitysvammaisuuden tasoja ovat lievä-, keskivaikea-, vaikea- sekä syvä älyllinen kehitysvammaisuus. Lievä kehitysvammaisuus tuo arkeen oppimisvaikeuksia esimerkiksi koulussa. Henkilöllä, jolla on todettu lievä kehitysvamma, kykenee kuitenkin selviytymään omatoimisesti henkilökohtaisissa toiminoissaan sekä pystyy aikuisena asumaan itsenäisesti tai tuetun itsenäisen asumisen palveluissa. Monet kykenevät tekemään avotyötä sekä ylläpitämään sosiaalisia suhteitaan. Vaikka lievästi kehitysvammaiset henkilöt ovat melko itsenäisiä, he tarvitsevat usein arjessaan ohjausta sekä tukea. Keskiasteisessa älyllisessä kehitysvammassa aiheutuu merkittäviä viiveitä lapsen kehityksessä. Useimmat henkilöt selviytyvät itsenäisesti henkilökohtaisista arjen toiminnoistaan. Aikuisiällä he tarvitsevat vaihtelevasti tukea pärjätäkseen ja toimiakseen nyky-yhteiskunnassa. Asumisessa he tarvitsevat enemmän valvontaa ja ohjausta kuin lievästi kehitysvammainen henkilö. Keskiasteiset kehitysvammaiset asuvat useimmiten asumisyksiköissä, sillä tuen tarve on suurempi kuin lievästi kehitysvammaisilla henkilöillä.

Keskiasteinen kehitysvammainen henkilö käy useimmiten päivätoiminnassa sekä avotöissä ohjaajan tukemana. Vaikeasti älyllinen kehitysvammainen henkilö on riippuvainen tuesta sekä ohjauksesta. Vaikeavammainen henkilö on riippuvainen muista ihmisistä ja se vaatii paljon työtä ohjaajalta sekä pienin askelin etenemistä. Pitkän aikavälin tavoitteellisella sekä kuntouttavalla ohjauksella voidaan luoda struktuurit henkilön elämään, joka helpottaa päivittäisiä toimintoja. Syvästi älylliset kehitysvammaiset vaativat jatkuvan hoivan tarpeen ja siksi he ovat täysin riippuvaisia muiden ihmisten tuesta. Heillä on merkittäviä ja näkyviä puutteita kommunikaatiossa, liikkumisessa sekä itsestä huolehtimisessa. Henkilö, jolla on syvä älyllinen kehitysvamma, asuu jatkuvasti valvotussa asumisen yksikössä. Valvotussa asumisen yksikössä vammaisen henkilö saa ja tarvitsee kuntouttavaa toimintaa ja ohjausta sekä ympärivuorokautista valvontaa. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 18-24.)

2.3 Kehitysvammaisuuden historia vuosina 1877 – 2008 Suomessa

Kehitysvammaisten henkilöiden kouluttaminen alkoi vuonna 1877, jolloin Pietarsaareen kohderyhmälle luotiin oma koulu. Koulun perustaminen rakentui yksityisten toimijoiden luomana. Toimijat halusivat tavoittaa asennemuutosta valtaväestössä ja näkökulmana nähtiin, että vammaisten ryhmistä erottui erilaisia ihmisiä yksilöllisine avuntarpeineen ja heissä nähtiin kehittymispotentiaalia. Koulujen ja asenteiden muuttamisen avulla alettiin ymmärtämään, että avustettavana olemisen sijaan monella vammaisella henkilöllä olisi sopivan hoidon, koulutuksen sekä tuen avulla mahdollista toteuttaa mielenkiintoista työtä ja ansaita elantonsa. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 16.)

Kehitysvammaisten järjestötoiminnan historia puolestaan on Suomessa alkanut ottamaan ensiaskeliaan Turussa vuonna 1886, jolloin perustettiin Turun kuuromykkäinyhdistys. Tämä oli Suomen ensimmäinen vammaisjärjestö, jonka perustajina toimivat aistivammaiset. Yhdistyksen jäsenistö valikoitui valtion kuurojenkoulun oppilaista, jotka olivat itse vammaisia. Merkittävintä yhdistyksessä oli, että jäsenet eivät olleet

vammattomia henkilöitä vaan heikossa asemassa olevia, jolloin heille syntyi kokemus omasta elintilastaan. Vuosikymmenen taite oli suomalaisten vammaisjärjestöjen kiireisintä aikaa, sillä useita yhdistyksiä alettiin perustamaan. Järjestöt joilla oli suurin sananvalta, olivat Kuuromykkäinyhdistys sekä Sokeiden toveriyhdistys. Koulutuksen ja vammaisten aseman parantuminen johtivat toiminnan kehittymiseen ja jäsenet alkoivat vaatia enemmän valtaa heitä koskeviin asioihin. Järjestötyön kehittymisen kannalta tärkeää oli toiminnan integroiminen koko maahan ja sen rakenteisiin. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 16-19.)

Kehitysvammaisista suurin osa asui 1900-luvun alussa kodeissaan, joissa olosuhteet olivat puutteelliset. Tilat olivat ahtaita ja perheiden varallisuus vähäistä. Tämän lisäksi vanhemmilla ei ollut aikaa antaa tarvittavaa tukea, jonka seurauksena kehitysvammainen eristettiin ulkorakennukseen lukkojen taakse. Vammainen lapsi oli usein tabu, joka loi häpeän tunnetta perheen vanhemmille. Syynä ilmiölle voidaan pitää kunnallisten vaivaishoitopaikkojen vähäisyyttä. Kehitysvammaisten henkilöiden kehitystaso määritteli paljon asumispaikkoja. Monet lievästi kehitysvammaiset pääsivät tekemään töitä maataloille sekä elämään mielekkäästi yhteisön jäseninä. Lisäksi heidät annettiin eläteiksi perheisiin. Vaikeavammaiset puolestaan sijoitettiin kunnalliskoteihin luotuihin mielisairasosastoihin, jotka toimivat enemmänkin hoivaamisen sijaan henkilöiden säilyttämiseen. Alkuvuosikymmenet kehitysvammahuollossa olivat kuitenkin 1900-luvun Suomessa asenteiden valossa synkkää aikaa ja tilanne oli myös sama muissa maissa. Asenteissa välittyi ennakkoluuloja ja suvaitsemattomuutta. Nämä liittyivät vammaisten lisääntymiseen, jonka takana vaani pelko vammaisten jälkeläisistä ja heidän huolenpidosta. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 20-21.)

Suomessa kehitysvammaisten laitoshoidon alkoi ennen sotia 1939 – 1945. Laitoshoidon taustalla oli halu sekä tarve auttaa huonoissa olosuhteissa asuvia vammaisia ja heidän perheitään. Perustana hoidolle oli erityispalveluiden tarjoaminen, joita oli haastavaa muuten järjestää. Palveluiden järjestämisellä saatiin niin hyviä tuloksia aikaan, jonka vuoksi

kehitysvammalaitoksiin syntyi tarve luoda uusia osastoja yksilöiden kehityksen tason mukaan. Laitospaikkoja oli vain 630, jonka vuoksi kaikille vammaisille ei riittänyt paikkaa. Hoitopaikkapulan takia auttaminen sekä hoitaminen muuttuivat usein liukuhihnatyöksi. Tämä toi esiin sen, että yksilöllisyyttä ei pystytty riittävästi toteuttamaan tarpeisiin nähden. Sotien jälkeen Suomeen syntyi keskuslaitosjärjestelmä, jossa laitokset kantoivat päävastuun kehitysvammaistenhuollosta valtakunnallisesti. Yhteiskunnan tehtävänä oli ottaa selkeämpää roolia kehitysvammahuollon järjestämisestä. Järjestelmän suunnitelmat 1950-luvulla johtivat viiden keskuslaitoksen perustamiseen, mutta loppujen lopuksi maa jaettiin viiteentoista piiriin toimivuuden takia ja piirit koostuivat kuntainliitoksista. Uusien keskuslaitosten rakennuttaminen 1960-luvulla johti laitospaikkojen määrän kasvuun merkittävästi. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 21-22.)

Vuonna 1975 keskuslaitoksissa asui 5300 kehitysvammaista henkilöä. Mielisairaaloissa ja sairaalamaisissa laitoksissa asui yli 10 000 kehitysvammaista henkilöä. Vuonna 2008 alussa kehitysvammalaitoksissa asui pysyvästi enää noin 2000 henkilöä ja sairaaloissa asukkaita ei ollut yhtään. Kunnissa on siirrytty oikeaan suuntaan. Kuntien erityishuoltopiirit ovat rakennuttaneet ryhmäkoteja vastaamaan saatua kritiikkiä. Silti ryhmäkoteissa kehitysvammaiset asukkaat ovat joutuneet asumaan yhteisissä huoneissa ja tiloissa, jotka edelleen loukkaavat ihmisyyttä. Kahdenkymmenen vuoden kokemus on näyttänyt, että siirtyminen laitoshoidosta ryhmäkoteihin ei yksin ole riittänyt tuomaan suurtakaan muutosta kehitysvammaisten asemaan palveluiden käyttäjinä sekä yksilöinä yhteiskunnassa. Tämän lisäksi ryhmäkoteissa työntekijät eivät ole muuttaneet vielä tänä päivänäkään toimintatapoja pois laitospaisista toimintatavoista. Esimerkkinä vanhoista toimintatavoista näkyy edelleen se, että täysi-ikäisten kehitysvammaisten pitää mennä nukkumaan, kun iltavuorosta lähtevä työntekijä lähtee kotiin. Tämä toimintatapa on ristiriidassa itsemääräämisoikeuden kanssa. (Hirvilampi & Laatu 2008, 217-230.)

2.4 Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus

YK:n yleissopimuksen tarkoitus on suojella, edistää sekä taata jokaiselle vammaiselle henkilölle täysimääräiset ja yhdenvertaiset ihmisoikeudet sekä perusvapaudet. Sopimuksella edistetään edellisten lisäksi vammaisen henkilön synnynnäisten arvojen kunnioittamista. Tämä myös takaa mahdollisuuden nauttia näistä oikeuksista sekä vapauksista täysimääräisesti ilman, että kokee tulevansa syrjäytyneeksi. Syrjinnän kieltö ja yhdenvertaisen kohtelun periaate ovat keskeisiä oikeuksien edistämässä. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on ensimmäinen 2000-luvulla kattavasti tehty ihmisoikeussopimus. Sopimus avattiin allekirjoituksille maaliskuussa 2007 ja Suomi allekirjoitti sopimuksen ensimmäisten joukossa. Sopimuksen pöytäkirja tuli voimaan kansainvälisesti toukokuussa 2008. Sopimus täydentää aiemmin voimassaolevia YK:n ihmisoikeussopimuksia. (Suomen YK-liitto 2016, 1-5.)

Sopimus kattaa kansalais- ja poliittiset oikeudet (KP-oikeudet) kuin taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet (TSS-oikeudet). TSS-oikeuksien asema ja merkitys vahvistuvat sopimuksen myötä. Tämän avulla ihmisoikeuksellinen ajattelu laajenee alueille, joita meillä on yleensä pidetty harkinnanvaraisina. Tämä näkökulma näyttäytyy esimerkiksi 19.artiklassa, jossa käsitellään itsenäisesti elämistä sekä osallisuutta yhteisössä. Artiklassa todetaan, että vammaisella henkilöllä on mahdollisuus valita oma asuinympäristö ja paikka, jolloin hän voi itse päättää kenen kanssa asua. Sopimus on ollut myös tärkeä muutoksen väline, koska tämän kautta asenteet ja lähestymistavat vammaisia henkilöitä kohtaan ovat muuttuneet. Tämä on yksi ja olennainen askel muutosta kohti, joka antaa paremman käsityksen vammaisuudesta ja heidän kohtaamisesta sekä vammaisten henkilöiden asemasta. Näin myös ennakkoluulot sekä stereotypiat torjutaan, jotka usein kohdennetaan vammaisiin henkilöihin. Vammaisille henkilöille on tärkeää tehdä vapaasti omat valintansa ja olla tietoisia yksilöllisestä itsemääräämisoikeudestaan. (Suomen YK-liitto 2016, 5-42.)

Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä ovat tärkeitä elementtejä vammaisen henkilön itsenäistymisen kannalta. Tämä takaa vammaisille henkilöille mahdollisuuden valita oman elinympäristönsä ja yhteisön, eikä heiltä veloiteta käyttämään vain tiettyä asuinjärjestelyä. Sopimuksen 19. artiklalla helpotetaan heidän täysimääräistä osallisuuttaan sekä osallistumistaan yksilönä yhteisössä ja yhteiskunnassa. Henkilöillä on valikoimassa valittavia palveluja, joita toteutetaan kotona, asumis- ja laitospalveluissa sekä on mahdollista valita muita yhteiskunnan tukipalveluja näiden lisäksi. Nämä edellä mainitut tukevat vammaisen henkilön elämistä ja osallisuutta sekä estävät eristämistä tai erottelua yhteisöstä. (Suomen YK-liitto 2016, 41-42.)

YK:n yleissopimus koostuu kokonaisuudessaan 50 artiklasta. Artiklat 1 – 9 sisältyy määräyksiä sopimuksen tarkoituksesta, yleisistä velvoitteista ja periaatteista, tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta, vammaisista lapsista ja naisista, esteettömyydestä, tietoisuuden lisäämisestä ja saavutettavuudesta sekä määritelmistä, jotka ovat olennaisia yleissopimuksen kannalta. Artiklat 10 – 31 käsittelevät yleissopimuksen kansalaistoimenpiteitä, artikla 32 käsittelee kansainvälistä yhteistyötä ja artikla 33 kansallista valvontajärjestelmää. Artiklat 34 – 39 käsittelevät kansainvälistä valvontajärjestelmää ja artikla 40 sisältyy määräyksiä sopimuspuolten kokouksesta. Loppumääräykset sisältyvät 41 – 50 artikloihin. (Suomen YK-liitto 2016.)

3 KEHITYSVAMMAISIA HENKILÖITÄ KOSKEVAA LAINSÄÄDÄNTÖÄ

3.1 Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä toimia ja elää muiden kanssa tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Tässä laissa vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia selviytyä arkisista päivän toiminnoista vamman tai sairauden vuoksi (Laki vammaisuuden perusteella järjestävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 1-2§).

Vammaispalvelulain tavoitteena on edistää vammaisten henkilöiden tasa-arvoa ja mahdollistaa mahdollisimman samankaltaista elämää, kuin muilla vammattomilla kansalaisilla. Lailla lisätään vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksia ja osallisuutta sekä antaa mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan palveluiden toteutukseen sekä suunnitteluun. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Kunnalla on vastuu ja heidän tulee huolehtia vammaisille tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä. Kunta järjestää palveluja ja tukitoimia sellaisinaan, kuin kunnassa esiintyvä tarve sitä edellyttää (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 3§). Vammaisilla henkilöillä on oikeudenmukaista saada erityispalveluita, koska ne edistävät heidän itsemääräämisoikeuttaan, yhdenvertaisuuttaan sekä osallisuuttaan arjen askareista suoriutumisessa. Erityispalveluissa toteutetaan positiivista erityiskohtelua vammaisille henkilöille usein koko elämän kestävässä tai hyvin pitkänä aikana, johtuen heidän vammasta tai pitkäaikaissairaudestaan. Ilman erityispalveluiden yksilöllistä tarpeiden huomioon ottamista vammaiset henkilöt, eivät voisi olla osallisena yhteiskunnassa toimintarajoitteistaan johtuen, eivätkä myöskään saavuttaisi todellista yhdenvertaisuutta muiden kanssa. (Räty 2017, 29.)

3.2 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain 1§:n mukaan tarkoituksena on hyvinvoinnin sekä sosiaalisen turvallisuuden edistäminen. Tarkoituksena on myös edistää osallisuutta ja vähentää eriarvoisuutta. Sosiaalihuoltolailla turvataan riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä hyvinvointia edistävät toimenpiteet. Edistetään asiakkaan oikeuksia hyvään palveluun ja kuinka heitä kohdellaan sosiaalihuollossa. Tarkoituksena on parantaa yhteistyötä kuntien toimialojen ja sosiaalihuollon välillä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1§; Parkkinen 2015, 20.)

Sosiaalihuoltolain tavoite on liikuttaa painopistettä erityispalveluista yleispalveluihin. Laki vahvistaa myös viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä. Asiakkaalla on oikeus juuri niihin palveluihin, joilla on mahdollista turvata hänen toimeentulo ja huolenpito sekä lapsen kehitys ja terveys. Sosiaalihuoltolaissa esiintyy vahvasti sosiaalihuollon asiakasprosessit ja näitä koskevat säädökset, joilla on tarkoitus nopeuttaa asiakasta hakemaan hänelle tarvittavia sekä kuuluvia palveluja ja lyhentämällä asiakkuuksien kestoja turvaamalla palveluita asiakkaille, jotka eivät ole muun lain perusteella oikeutettuja sosiaalihuollon palveluihin. (Räty 2017, 171.)

Sosiaalihuoltolain määritelmällä tarkoitetaan 3§:n mukaan kunnallisia sosiaalipalveluja ja näihin liitettyjä tukipalveluita sekä muita erilaisia toimia, joilla sosiaalihuollossa toimivat ammattihenkilöstöt edistävät ja ylläpitävät yksilön, yhteisön ja perheen hyvinvointia, toimintakykyä, turvallisuutta sekä osallisuutta. Asiakkaalla sosiaalihuoltolaissa tarkoitetaan henkilöä, joka hakee tai käyttää sosiaalihuoltoa tai henkilöä, joka on tahdostaan riippumatta sen asiakkaana. Erityistä tukea tarvitseva henkilö ja asiakas ovat sosiaalihuoltolain mukaan henkilöt, joilla on erityisiä vaikeuksia saada tai hakea sosiaali- ja terveystalvaeluja, johtuen henkilön kognitiivisista tai psyykkisestä vammasta tai sairaudesta sekä päihteiden ongelmallisesta käytöstä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§.)

Sosiaalihuoltolain 21§:n mukaan asumispalveluita järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat erityistä apua tai tukea asumisessa tai sen järjestämisessä. Kehitysvammaiselle henkilölle kotiin annettavat palvelut ovat ensisijaisia palveluihin nähden, jotka edellyttävät muuttamista ja sisältävät asumisen sekä palvelut. Tilapäinen asuminen järjestetään henkilölle, joka tarvitsee lyhytaikaista ja kiireellistä apua. Sosiaalihuoltolain asumispalvelut ovat tehostettu palveluasuminen, palveluasuminen ja tuettu asuminen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21§.)

3.3 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

Erityishuoltolain tarkoituksena on edistää kehitysvammaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista. Tarkoituksena lailla on turvata henkilön tarvitsema hoito ja muu huolenpito sekä hänen toimeentulonsa ja sopeutumisensa yhteiskuntaan. Erityishuoltoa annetaan erityishuoltolain 1§:n mukaan henkilölle, jolla on kehitys tai henkinen toiminta estynyt tai se on häiriintynyt synnynnäisen ja kehitysiässä tapahtuneen sairauden, vian tai vamman vuoksi. Erityishuoltoa annetaan myös, mikäli hän ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemaansa palvelua. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977, 1§.)

4 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISMUODOT SUOMESSA

4.1 Palveluasuminen

Palveluasumisen tarkoituksena on tukea jatkuvan avun tarpeessa olevaa vammaista henkilöä tulemaan toimeen ilman laitoshuoltoa.

Palveluasumisella on tarkoitus parantaa vammaisen henkilön toimintakykyä ja mahdollistaa mahdollisimman itsenäinen pärjääminen tavallisissa elämänalueen toimissa. Tukitoimilla, asunnonmuutostöillä ja välineillä edesautetaan sekä edistetään vammaisen henkilön toimintakykyä, jotta vammaisen henkilö kykenee itsenäiseen selviytymiseen asunnossaan. Palveluasuminen on tarkoitettu vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat paljon apua puutteellisen toimintakyvyn vuoksi ja vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat tukea omatoimisen asumisratkaisun mahdollistamiseksi. Asumisturvallisuus palveluasumisessa on järjestettävä vammaisille henkilöille siten, että heillä on mahdollisuus saada apua kellon ympäri tarvittaessa. (Räty 2017, 371.)

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista ja tämän 10§:n mukaan palveluasumiseen kuuluvat asumiseen liitettävät palvelut sekä asunto, jotka ovat välttämättömiä vammaisen henkilön arjen toiminnoista suoriutumiseksi. Näitä palveluja, jotka edistävät asunnon avustamisessa voivat olla esimerkiksi liikkumisen, pukeutumisen, henkilökohtaisen hygienian, ruokatalouden ja asunnon siivouksen tukitoimia sekä palveluita, jotka edistävät vammaisen henkilön terveyttä, kuntoutusta ja viihtyvyyttä. (Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 759/1987, 10§.)

Kehitysvammaisen henkilön asumista avo- tai laitoshuollossa ja siitä päätettäessä on otettava huomioon terveydenhuollossa toimivien ammattihenkilöiden lausunnot sekä muut selvitykset. Henkilön oma näkökanta on aina asumista mietittäessä otettava huomioon. Mikäli kehitysvammaisen henkilö ei itse kykene muodostamaan mielipidettään tai ilmaisemaan itseään vamman tai sairauden vuoksi, hänen tahtoaan tulee selvittää yhteistyössä henkilön laillisen edustajan, omaisen tai muun

läheisen kanssa. Kehitysvammalain perusteella kehitysvammaiselle henkilölle voidaan järjestää eritasoista palveluasumista ja tuettua asumista riippuen vamman laadusta ja tuen tarpeesta. (Anttila, Konttinen, Nurmi-Koikkalainen & Valjakka 2013, 37-38.)

4.2 Tuettu asuminen

Kehitysvammainen henkilö, joka tarvitsee ohjausta ja tukea pystyäkseen asumaan itsenäisesti kotonaan tai tukiasunnossa, asuu tuetussa asumisessa. Tuetussa asumisessa asuvalla henkilöllä on lähtökohtaisesti joko vuokra-, omistus- tai muu vastaava asunto. Palveluiden piirissä olevalla kehitysvammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada asunto palveluiden järjestäjältä ja mikäli hän tarvitsee apua asunnon hankinnassa, häntä avustetaan tarvittaessa. Kehitysvammaiselle henkilölle voidaan tarvittaessa järjestää tukiasunto, josta on siirtyminen itsenäisempään asumiseen, kun kuntoutuminen on edistynyt siihen pisteeseen, että itsenäisempi asuminen on mahdollista. Tukiasunto kehitysvammaiselle henkilölle voi sijaita niin sanottuna sivuasuntona, jossa hänen vieressään asuu henkilö, joka toimii tukihenkilönä tai sosiaalisena isännöitsijänä. Kehitysvammaisten henkilöiden valinnanvapautta on korostettu asumiseen liittyvissä asioissa. Valinnanvapaudessa korostuu asuinpaikan sijainti sekä kenen kanssa haluaa asua. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Sosiaalihuollon asiakaslain 4§:n mukaan tuetussa asumisessa tulee korostaa kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta, sillä henkilöiden toimintakyky mahdollistaa omien päätösten ja valintojen valitsemisen. Palvelun järjestäjän on välittömästi arvioitava, millä tavoin henkilön itsemääräämisoikeutta voidaan edistää. Erityishuollossa olevaa henkilöä on kohdeltava niin, että hänen ihmisarvoaan, vakaumustaan ja yksityisyyttään arvostetaan. Henkilölle on turvattava mahdollisuus osallistumiseen sekä vaikuttamiseen häntä koskevissa asioissa. Tällä tavoin turvataan kehitysvammaisen henkilön terveyttä, turvallisuutta sekä hyvinvointia. (Räty 2017, 65.)

5 SOSIAALISEN ISÄNNÖINNIN MÄÄRITELMÄ JA KEHITTÄMISTYÖ

5.1 Lontoon KeyRing-malli sekä Skotlannin Neighbourhood Networks-malli

KeyRing organisaation malli perustettiin vuonna 1990 Englannissa henkilöille, joilla oli kehitysvamma tai oppimisvaikeuksia. Henkilöt halusivat asua omissa kodeissaan ja heille kerrottiin, että eivät pystyisi sekä kykenisi asumaan itsenäisesti omissa asunnoissaan. KeyRingin perustajat uskoivat, että oli väärin keskittyä siihen, mitä henkilöt eivät pystyneet tehdä tai saavuttaa. Sen sijaan perustajat päättivät aloittaa etsimään ratkaisuja ongelmaan ja loivat toimintamallin, joka on edelleen käytössä maailmanlaajuisesti. (Keyring 2018.)

KeyRing- malli toimii palvelumuotona, jossa kehitysvammaiset henkilöt toimivat lähiyhteisönä jokaisen yhteisön jäsenen voimavaroja hyödyntäen. Palvelua toteutetaan lukuisissa tavallisissa asunnoissa. Ihmiset, jotka tarvitsevat tukea vamman tai muun syyn takia, asuvat yhdessä omana naapuriyhteisönä. Näitä ihmisiä kutsutaan KeyRingin jäseniksi, jotka auttavat toisiaan ja tapaavat säännöllisesti. KeyRing- mallissa jokaisella lähiyhteisöllä on oma vapaaehtoistyöntekijä, joka asuu lähialueella, mutta omassa asunnossaan. Vapaaehtoistyöntekijä on henkilö, joka auttaa naapureita eli jäseniä lukemisessa, laskujen maksamisessa sekä erilaisten lomakkeiden täyttämässä, sillä nämä asiat ovat usein kehitysvammaisille henkilöille haastavia. Vapaaehtoisen työntekijän työaika on kymmenen tuntia viikossa. KeyRingin vapaaehtoistyöntekijät antavat tukea yhteisötapaamisissa sekä tiedottavat ajankohtaisista asioista, mitä yhteisössä tapahtuu. Tämän lisäksi vapaaehtoistyöntekijät osallistavat jäseniä toiminnan aihealueiden suunnittelussa. Vapaaehtoistyöntekijän työnkuva on pitkälti kuuntelemista ja työskentelyä yhteisössä olemalla sen tasavertainen jäsen. Kehitysvammaisten jäsenien itsenäisyys paranee osallistamalla heitä yhteisön toiminnoissa. Tämän lisäksi hyvinvointi parantuu ja kehitysvammaiset jäsenet pääsevät olemaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa heitä koskevissa asioissa.

KeyRingillä on organisaatiossaan vapaaehtoisten lisäksi palkattuja työntekijöitä, jos yhteisön kehitysvammaiset jäsenet tarvitsevat enemmän tukea. Palkatuilla työntekijöillä on useimmiten myös enemmän aikaa ja osaamista kuin vapaaehtoistyöntekijällä. Näin KeyRingin jäsenet saavat tarvitsemansa tuen arkeen sekä elämän suunnitelmiin. (KeyRing 2018.)

Neighbourhood Networksin naapuruusverkostot on mallinnettu KeyRing-sisarorganisaation periaatteista ja käytännöistä. Toiminta on siis samanlaista molemmissa organisaatioissa. Ainoa ero organisaatioiden välillä on, että KeyRing toimii Englannissa sekä Walesissa ja Neighbourhood Networks Skotlannissa. (Neighbourhood Networks 2018.)

5.2 KeyRing- sekä Neighbourhood Networks- mallin jalostaminen Lahdessa

Sosiaalista isännöintiä on lähdetty kehittämään Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen sekä Kehitysvammaliiton tuottaman Arjen keskiössä-hankkeen jälkeen vuosina 2012 – 2013. Kohderyhmältä eli kehitysvammaisilta henkilöiltä tuli selkeä viesti, että he eivät halunneet asua ryhmäkodeissa, vaan omissa vuokra-asunnoissaan. Tämän jälkeen palveluiden tuottajat näkivät muutostarpeen ja palveluita alettiin kehittämään. Lahden kaupunki alkoi kehittämään tuettua asumista, jossa kehitysvammaisen henkilö asuu itsenäisesti, mutta hänellä käy tukiohjaaja tarpeen mukaan viikoittain. Palveluiden tarjoajat kuitenkin huomasivat, että tukiohjaajien toteuttama työ ei yksin riitä, vaan asukkaat tarvitsivat sosiaalista tukea ja toimintaa arki elämäänsä. Tällöin kaupungin esimiehet lähtivät tutkimaan ratkaisua, miten luoda sosiaalisia kontakteja asukkaiden elämään. Ratkaisu löytyi Lontoosta, jossa toteutetaan KeyRing- mallia. KeyRingin pohjalta syntyi sosiaalisen isännöinnin palvelumalli Suomeen, jossa Lahti toimii edelläkävijänä ja kehittäjänä asumisratkaisuihin. (Määttänen 2017, 12-13.)

5.3 Sosiaalinen isännöinti ja asumisneuvonta

Sosiaalisen isännöinnin käsitteen tarkka määrittäminen on haastavaa, koska toiminnalla on erilaisia muotoja ja merkityksiä paikkakunnasta sekä kohderyhmästä riippuen. Historian saatossa sosiaalisen isännöinnin sekä asumisneuvonnan käsitteet ovat kulkeneet käsi kädessä, sillä toiminnoissa työtehtävät ovat lähestulkoon samanlaisia. Sosiaalisen isännöinnin juuret tulevat Kuokkalasta 1990-luvulta, jossa asuinalueen asukkaat halusivat tehdä asuinyhteisöstä asukaslähtöisemmän yhteistoiminnalla. Mukana projektin toiminnassa oli kunnantoimijoita sekä vapaaehtoisia. Sosiaaliseen isännöintiin voidaan tuoda asumispalveluiden lisäksi hoivapalveluja, joilla ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia kuten syrjäytymistä sekä taloudellisia seurauksia. Sosiaalisia ongelmia ratkaistaan keskustelemalla henkilökohtaisesti asukkaiden kanssa. Nykypäivänä toteutettava sosiaalisen isännöinnin malli toimii jalostettuna 1990-luvun mallin tavoin. (Syrjänen 1991, 128-131.)

Tutkijoilla on erilaisia näkemyksiä sosiaalisesta isännöinnistä. Nupposen (1991, 36) mukaan sosiaalinen isännöinti on asukaskeskeistä yhdyskuntatyötä, jonka tavoitteena on asukkaiden aktiivisuuden lisääminen. Toisena näkökulmana sosiaalinen isännöinti nähdään apumenetelmänä asukkaan ja palveluntuottajan välillä, jolloin tapahtuu palveluohjausta menetelmän avulla. Sosiaalinen isännöinti voidaan nähdä myös paluuna vanhan ajan talonmiesjärjestelmään, jolloin toiminta leviää kiinteistönhoidosta asukaspalveluun. Anttonen (2010, 3) puolestaan näkee, että sosiaalinen isännöinti on asukkaan omassa kodissa toteutettavaa yksilöllistä tukemista asumiseen liittyvässä arjessa, yleisillä asuntomarkkinoilla.

Sosiaalinen isännöinti ja asumisneuvonta ovat rinnastettavissa samantyyliiseen toimintaan. Asumisneuvojatoiminta on tyypillinen 2000-luvun työmuoto, jossa yhdistyvät sosiaalinen kehittämistyö sekä asuinaluekohtainen työ-ote. Työn keskipisteenä toimii yksilö ja asuinyhteisön toiminta. Toiminnasta hyötyvät niin asukkaat, kunnat kuin asumisneuvojatkin ja näin ongelmat eivät pääse kumuloitumaan sekä

kaikki voittavat. Neuvontatyöstä saatava hyöty on taloudellisesti suurempi kuin asumisneuvojaan sijoitettu resurssi. Kaiken lisäksi sosiaaliset ongelmat vähenevät ja asuinyhteisön hyvinvointi paranee. (Ympäristöministeriö 2003.)

Sosiaalisten isännöitsijöiden, kuten asumisneuvojen työnkuvaan kuuluu asukkaiden auttaminen kaikenlaisissa asumiseen ja arkeen liittyvissä ongelmissa, joita ovat sosiaaliset, fyysiset sekä taloudelliset ongelmat. Ongelmia ratkaistaan yhdessä keskustelemalla, jolloin muutoksen tekijänä toimii asukas itse. Sosiaalista isännöintiä ja asumisneuvontaa toteutetaan useimmiten syrjäytymisvaarassa oleville kohderyhmille, kuten nuorille, maahanmuuttajille, mielenterveys- ja päihdekuntoutujille sekä nykyään kehitysvammaisille. Palvelua toteutetaan yksilöidyille kohderyhmille, joilla on omat erityispiirteet. (Ympäristöministeriö 2003.)

Sosiaalisen isännöinnin käsitteen alla voidaan toteuttaa monenlaista työtä eri kohderyhmille ja siksi tarkastelemme sosiaalista isännöintiä kehitysvammaisten näkökulmasta. Lahdessa toimii kaksi sosiaalista isännöitsijää kehitysvammaisten kanssa. Sosiaaliset isännöitsijät ovat opiskelijoita, jotka tulevat Lahden Ammattikorkeakoulusta. Toiminnan organisointi on Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän alla ja sosiaaliset isännöitsijät toimivat vapaaehtoistyöntekijöinä organisaatiossa. Toimintamallissa sosiaaliset isännöitsijät suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa arkipäivinä yhden tunnin ajan kehitysvammaisille naapureille. Työtehtävät tulevat naapureiden tarpeista ja toimintaa suunnitellaan yhdessä naapureita osallistamalla. Toimintatuokioita järjestetään iltapäiväaikaan, joita voivat olla esimerkiksi lenkit, kahvin juontia naapureiden kanssa, musiikkiryhmä, yleisö tapahtumissa käynti, ravintolassa käynnit sekä lampun vaihtaminen. Toiminta on asuinyhteisön kohderyhmälle ominaista ja toimintaa muokkaa asukkaiden omat mielenkiinnon kohteet sekä aktiivisuus. Toimintamallista hyötyy välittömästi asuinyhteisön asukkaat, järjestävä organisaatio sekä sosiaaliset isännöitsijät. Sosiaaliset isännöitsijät saavat vuokran alennuksen sekä opintopisteitä opintoihin. Tämän lisäksi tuotoksena syntyy sosiaalista vuorovaikutusta, elämän kestäviä ihmissuhteita sekä ongelmia esiintyy asukkaiden arjessa

vähemmän. Toinen opinnäytetyön tekijöistä toimii sosiaalisena isännöitsijänä Lahdessa kolmatta vuotta ja on aktiivinen kehittäjä toiminnassa.

5.4 Sosiaalisen isännöinnin ja asumisneuvonnan kehittäminen Suomessa

Sosiaalista isännöintiä ja asumisneuvontaa on hyvä kehittää jatkuvasti sosiaalisen tukemisen näkökulmasta. Kehitysvammaisten sosiaalisen isännöinnin mallia on kehitetty Arjen Keskiössä- hankkeen jälkeen vuosina 2012 – 2013 erilaisissa verkostotapaamisissa ja seminaareissa. Kehittämistyössä on ollut mukana valtakunnan toimijoita, Kehitysvammaliitto sekä Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Verkostotapaamisissa toimintaa on päässyt kuvaamaan sosiaaliset isännöitsijät sekä organisaatiot, joissa sosiaalista isännöintiä toteutetaan. Kehittämistyön avulla toimintaa ollaan saatu levitettyä valtakunnallisesti muun muassa Lappeenrantaan, Mikkeliin, Tampereelle sekä Helsinkiin Lahden isännöintimallin lisäksi. Kehittämistyötä jatketaan tulevaisuudessa ja siksi Naapurit- hankkeen avulla sosiaalista isännöintiä pyritään tuomaan valtaväestön tietoisuuteen. Kehittämistyötä hidastaa vapaaehtoisten opiskelijoiden vähäinen määrä sekä toimintaan soveltuvien henkilöiden löytäminen. Tämän lisäksi valtaväestön asenteet sekä tietoisuus kehitysvammaisuudesta vaikeuttaa toiminnan kehittymistä. Tietoisuutta kehitysvammaisuudesta saadaan lisättyä erilaisten hankkeiden kautta sekä sosiaalisen media avulla. Tämä vaatii sosiaali- ja terveysalan toimijoilta aktiivisuutta sekä kehittävää työ-otetta.

6 NAAPURIT-HANKKEEN TARKASTELUA

6.1 Organisaatiot

Hankkeen organisaatioina toimii neljä päätoimijaa. Vastaavana organisaationa toimii Lahden ammattikorkeakoulu, joka tarjoaa opetusta 5000 opiskelijalle ja töitä 400 toimihenkilölle. Lisäksi Lahden ammattikorkeakoululla on vankkaa osaamista aluekehityksestä sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnasta. Lahden ammattikorkeakoulu vastaa hankkeessa naapuriyhteisötoiminnan toimintamallien kehittämisestä sekä digitaalisten työkalujen luomisesta. (Lahden ammattikorkeakoulu 2018.)

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä on mukana yhtenä toimijana. Yhtymä tuottaa laadukkaita sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ympäristöterveyden palveluja Päijät-Hämeessä. Yhtymä on maakunnan suurin kyseisen alan toimija ja työnantaja, jonka palveluksessa on noin 7000 asiantuntijaa. Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä vastaa hankkeessa naapuriyhteisötoiminnan- pilottikokeilujen käynnistämisestä ensimmäisen asiakasryhmän kanssa. (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä 2017.)

Kolmantena toimijana hankkeessa toimii Saimaan ammattikorkeakoulu, joka on kansainvälinen korkeakoulu. Saimaan ammattikorkeakoulussa opiskelee 3000 opiskelijaa ja organisaatiossa työskentelee 300 asiantuntijaa. Korkeakoululla on vankkaa osaamista tutkimus- ja kehitystoiminnassa. Saimaan ammattikorkeakoulu vastaa hankkeessa voimavaralähtöisten ohjaustyökalujen kehittämisestä henkilöstölle sekä pilottikokeilujen arviointien mallintamisesta. (Saimaan ammattikorkeakoulu 2018.)

Neljäntenä toimijana hankkeessa toimii Etelä-Karjalan sairaanhoitopiiri eli Eksote, joka tuottaa sosiaali- ja terveystalvueluita yhdeksässä eri kunnassa. Eksote on maakunnan suurin työnantaja, jonka organisaatiossa toimii noin 5000 asiantuntijaa. Eksote on mukana useissa valtakunnan

kärkihankkeissa ja sote- uudistusten työryhmissä. Eksote vastaa hankkeessa Kimppakämppä ja tukirinki- toiminnan kehittämistä. (Etelä-Karjalan sairaanhoitopiiri 2018.)

6.2 Hankkeen lähtökohdat

Suomessa on noin 40 000 kehitysvammaista henkilöä, joiden osallisuus yhteiskunnan tasolla ei ole tasavertaisessa asemassa muihin kansalaisiin verrattuna. Lähtökohta hankkeen toteuttamiselle tulee vammaisten lainsäädännön muutoksista sekä toimeenpanoista, jotka korostavat osallisuutta ja ihmisarvoa tukevien ratkaisujen kehittämistä. Tämä vaatii selvitystyötä, mahdollisten ratkaisujen hakemista, vertailua sekä kokeilua valituissa kohteissa. Hankkeen lähtökohtana toimivat osallisuuden, yhteisöllisyyden sekä asumisen käsitteet. Osallisuus tarkoittaa tavoitteena sitä, että jokainen vammaisen yksilö voi määrittää omalle elämälleen sekä asumiselleen tavoitteet. Suomessa ratifioidun YK:n yleissopimuksen linjauksena on vammaisten henkilöiden äänen kuuluminen heitä koskevissa asioissa, kuten asuinpaikkansa valitsemisessa sekä kenen kanssa haluaa asua. Vammaisten henkilöiden oikeuksia voidaan varmistaa riittävillä palveluilla sekä tukitoimilla, jotka tähtäävät tasavertaiseen kansalaisuuteen terveydentilasta riippumatta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 2-3).

Kehitysvammaisten asumista sekä palveluja koskevan hallituksen periaatepäätöksen mukaan jokaisella kehitysvammaisella yksilöllä tulee olla oikeus sekä mahdollisuus palveluiden käyttöön sekä asumiseen kuten muillakin kuntalaisilla. Periaatepäätöksen takia kehitysvammaisten laitosasuminen halutaan purkaa vuoteen 2020 mennessä. Tavoitteena on, että vuoden 2020 jälkeen yksikään kehitysvammaisen ihminen ei asuisi laitoksessa, vaan yksilöille sopivissa asunnoissa. Kuntien sekä kuntayhtymien tehtävänä on siis lakkauttaa asteittain vammaisten henkilöiden laitosasuminen sekä aloittaa asumispalveluiden kehittämistyö. Laitosasumisen lakkauttaminen vaatii valtiolta, kunnilta, kuntayhtymiltä sekä järjestöiltä tiivistä yhteistyötä. Toiminnan suunnitteluun sekä

päätöksentekoon olisi tärkeää ottaa mukaan kehitysvammaisia henkilöitä sekä heidän läheisiään, koska kyse on heidän elämästään ja oikeudesta määrätä omaan elämään kuuluvissa asioissa. Laitoshajautuksesta ei ole hyötyä kehitysvammaisille ihmisille, jos heidät eristetään yhteiskunnasta keskelle kyllä. Yhteiskunnan valtaväestön keskuudessa tarvitaan asennemuutosta sekä arvokeskustelua, jotta kehitysvammaiset henkilöt nähdään tasavertaisina kansalaisina yhteisöissä vammasta huolimatta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 3.)

Kehitysvammalaitoksissa asuu vieläkin noin tuhat kehitysvammaista sekä lähiomaisten kanssa 10 000 henkilöä. Heistä noin puolet ovat aikuisiässä. Kunnissa ollaan eri vaiheissa laitosasumisen purkamisessa ja käynnissä on erilaisia pilottikokeiluja toiminnan kehittämiseksi. Kunnissa on kehitetty erilaisia kortteliasumisen malleja, kuten sosiaalista isännöintiä. Osassa malleista toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen niin, että isännöitsijä tekee vapaaehtoistyötä omassa naapuriyhteisössä ja saa korvaukseksi vuokran alennusta. Asumisyksiköissä toteutuva sosiaalinen isännöinti on useimmiten palkkatyötä isännöitsijälle ja eroaa hiukan vapaaehtoisuuteen perustuvasta isännöinnistä. Pilottikokeilujen myötä on syntynyt hyviä kokemuksia sosiaalisesta isännöinnistä ja mallia on kehitettävä asumisneuvonnasta kohti laajempaan toimintaympäristöön integroivaa sekä osallistavaa asumista ja asukaskeskeistä yhdyskuntatyötä, jossa voidaan hyödyntää digitalisaation mahdollisuuksia. (Sosiaali- terveys 2017, 3).

6.3 Hankkeen tavoitteet ja toteutus

Hankkeen tavoitteena on vahvistaa kehitysvammaisten aikuisten sosiaalista osallisuutta, hyvinvointia sekä sosiaalisia voimavaroja erilaisilla toiminnoilla, joista etsitään ratkaisuja. Taustalla piilee syrjäytymisen ehkäisy sekä osallisuuden edistäminen. Sosiaalisen isännöinnin toimintatapoja laajennetaan ja kehitetään asumisneuvonnasta kohti yhteisöllistä ja osallistavaa Naapuriyhteisö-toimintaa. Tavoitteena on lisätä palvelujärjestelmäosaamista vammais- ja asumispalveluissa toimivien

työntekijöiden arkeen niin, että hankkeessa kehitettävät toimintamallit juurtuvat käyttöön hankkeen päättymisen jälkeen. Tietoisuuden lisäämisellä tavoitellaan toimintamallin levittytymistä valtakunnallisesti muihin kuntiin sekä heidän palveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 4.)

Hankkeen tavoitteena on vahvistaa kehitysvammaisten aikuisten yhteiskunnallista osallisuutta ja lisätä heidän mahdollisuuksiaan asua turvallisesti ja tuetusti omassa kodissa. Tavoitetta lähestytään kehittämällä ja pilotoimalla sulautuvan sosiaalisen isännöinnin toimintamalleja eli naapurustossa toteutettavia yhteisötoimintoja. Tavoitteena on, että toimintamalli laajenee asumisneuvonnasta kohti toimintaympäristöön mukautuvaa ja osallistavaa asumista, jossa asukas toimii keskiössä. Toiminnassa huomioidaan myös digitalisaation mahdollisuudet asukkaiden tarpeiden mukaan. Hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa pyritään osallistamaan kohderyhmän henkilöitä sekä heidän läheisiään uuden toimintamallin kehittämisessä. Toiminta ei ole paikkasidonnaista, rakennuksiin sidottua, vaan tapahtuu verkostomaisena yhteistyönä hajautuneissa asumisratkaisuissa. Hankkeen tavoitteena on vammaispalveluissa toimivien henkilöiden asiakaslähtöisen toiminnan ja ratkaisukeskeisten toimintatapojen osaamista. Tämän lisäksi hankkeen avulla pyritään kehittämään palvelujärjestelmää asiakaslähtöiseksi kaikilla sektoreilla. Hankkeessa pyritään kehittämään yksilöllisiä ratkaisuvaihtoehtoja sekä arvioidaan niiden taloudellisia vaikutuksia ja rahoitusmalleja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 4-5.)

Hanke toteutetaan neljänä eri työpajana, joka koostuu erilaisista työpaketeista. Ensimmäinen työpaketti koostuu kehitysvammaisten itsenäisen asumisen nykytilan kartoituksesta sekä nykyisten toimintamallien jakamisesta toimijoiden kesken. Toinen työpaketti koostuu naapuriyhteisötoiminnan suunnittelusta sekä pilotoinnista, jossa kehitetään sosiaalisen isännöinnin mallia. Kolmannessa työpaketissa kehitetään henkilöstön osaamista voimavaraistavien työkalujen avulla. Neljännessä työpaketissa arvioidaan pilottikokeiluja sekä toteutetaan loppuseminaari. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 6-8.)

7 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ JA VIDEODOKUMENTTI

7.1 Toiminnallisen opinnäytetyön teoriaa

Toiminnallinen opinnäytetyö tulee olla käytännönläheistä, työelämälähtöistä, tutkimuksellisella asenteella toteutettua sekä tarpeellista alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittavalla tasolla. Ammatillisessa kentässä toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee käytännön toiminnan opastusta, ohjeistamista, järjestämistä tai järjeistämistä. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapa riippuu kohderyhmästä ja se voi olla esimerkiksi kirja, kansio, vihko, opas tai johonkin tilaan järjestetty tapahtuma tai näyttely. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää, että käytännön toteutus ja sen raportointi yhdistyvät tutkimusviestinnän keinoin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä suunnitellaan ja tehdään jokin tuote, ohjeistus, opastus tai tapahtuma jollekin kohderyhmälle käytettäväksi, koska tavoitteena on ihmisten osallistuminen ja osallistaminen toimintaan tai tapahtumaan. On tärkeää määrittää kohderyhmä tarkasti, koska tuotteen, tapahtuman tai ohjeistuksen sisällön ratkaisee se, että kenelle kohderyhmälle idea on suunniteltu. Toiminnallista opinnäytetyötä on vaikea toteuttaa ilman kohderyhmää. Täsmällisellä kohderyhmän määrittämisellä rajataan toiminnallista opinnäytetyötä niin, että työ pysyy jossain määrin tarkoitettussa laajuudessa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38-40.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tulee käyttää tarkastustapaa, joka nousee alan teorioista työn valintoihin sekä valintojen perusteluun, josta nähdään mihin alan näkemukseen, tietoperustaan ja käsitteisiin nojataan tehdessä opinnäytetyötä. Toiminnallisen opinnäytetyön teoreettiseksi näkökulmaksi usein riittää alan käsite ja tämän avaaminen opinnäytetyössä. Usein ei ole ajallisesti mahdollista tai edes välttämätöntä toteuttaa toiminnallista opinnäytetyötä koko teorian näkökulmasta, vaan työ olisi hyvä rajata keskeisiin käsitteisiin ja niiden näkyväksi tekemiseen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 41-43.)

Toiminnallisen opinnäytetyön laadullinen tutkimusmenetelmä on toimiva, kun toteutetaan selvitystä sekä tavoitteena on ilmiön kokonaisuuden ymmärtäminen. Näin ollen haluat kirjoittamatonta faktatietoa tai ymmärtää millaisia haluja, uskomuksia, ihanteita ja käsityksiä ihmisten oman toiminnan taustalla vaikuttaa. Laadullinen tutkimusasetus palvelee myös silloin, kun toteuttamisen tavoite on kohderyhmän näkemyksissä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63-64.)

7.2 Videodokumentti

Videodokumentti toteutetaan Naapurit- hankkeeseen toiminnan kuvaamiseksi sekä arviointimittariksi. Naapurit- hankkeen budjetista on varattu 5000 euroa videodokumenttia varten. Budjetti käytetään ostopalveluna hankittuun kuvaajaan, joka editoi videodokumentin. Kohderyhmänä videodokumentissa toimivat kehitysvammaiset naapurit. Dokumentissa kerrotaan naapuriyhteisötoiminnasta, jossa sosiaalista isännöintiä toteutetaan. Näkökulmia kuvataan naapureiden sekä sosiaalisen isännöitsijän näkökulmista. Videodokumenttiin kysytään kaduilta ihmisiä kertomaan omia mielipiteitä sekä kokemuksia kehitysvammaisten kohtaamisesta. Tavoitteena on luoda tietoa kehitysvammaisuudesta valtaväestön keskuuteen sekä parantaa asenteita kehitysvammaisiin suhtautumisessa. Kehitysvammaisuus on nykypäivänäkin tabu ja siksi videon voimalla voidaan vaikuttaa ihmisten ajattelutapoihin. Merkittävää lisäarvoa aikaan saadaan videolla, koska naapuriyhteisötoiminnasta sekä sosiaalisesta isännöinnistä on niin vähän tietoa ja useimmiten tieto on niin sanottua hiljaista tietoa.

Videodokumentti toteutetaan hankesuunnitelman mukaisesti tammikuussa vuonna 2019 talvella. Videodokumentin kuvauskerrat jaetaan tasaisesti kuuteen kertaan ja toteutus kestää suunnitelmien mukaan tammikuusta maaliskuuhun, jolloin kohderyhmän elämästä saadaan tarkempi kuvaus. Kuvauskerrat pitävät sisällään naapureiden arjen kuvaamisen, sosiaalisen isännöinnin mallin toiminnan kuvauksen, toiminnalla saavutetut tulokset, kehitysvammaisten asumismuodot sekä tarinoita kohtaamisesta.

7.3 Videodokumentin suunnittelu

Videodokumenttia suunniteltaessa lähdimme miettimään, miten ja millä tavalla tuomme näkyväksi naapuriyhteisötoiminnan sekä sosiaalisen isännöinnin mallin. Toimeksiantajalta saimme linjauksia aihealueista, jotka tulevat sisältyä dokumentissa ja niiden perusteella lähdimme hahmottamaan dokumentin sisältöä. Sisältöä varten valitsimme opinnäytetyöstämme toiminnan pääkohtia, jotka kuvataan tarkkaan dokumentissa. Aihealueisiin on käytetty lähteitä sekä hiljaista tietoa, mitä sosiaalisen isännöinnin toimintamallista on tullut ilmi. Videodokumentti koostuu kuudesta kuvauskerrasta, joihin liittyy Drone- lennokin kuvamateriaalia, kuvaa haastatteluista asukkaiden, sosiaalisen isännöitsijän sekä opinnäytetyön tekijöiden kokemuksista. Kuvauskertojen aiheet ovat asukkaiden arki, työllisyys ja tavoitteet, sosiaalisen isännöinnin malli ja konkreettiset tulokset, kehitysvammaisten kohtaaminen, asukkaiden osallisuus ja yhteisöllisyys naapuriyhteisötoiminnassa sekä valtaväestön asennemuutos. Kuvauskerrat kestävät noin neljästä kuuteen tuntiin, jonka jälkeen videokuvaa editoidaan kuvaajan sekä projektitiimin kanssa.

7.4 Videodokumentin käsikirjoitus

Videodokumentin käsikirjoitus on toiminnallisen opinnäytetyömme tuotos. Videodokumentti alkaa Drone – lennokin kuvalla Lahden Radiomäeltä. Lennokki kuvaa radiomastot sekä lähialueen ja lentää sieltä hyppyrimäille päin, josta näkymät ovat Lahden vesijärvelle. Tämän jälkeen lennokin videokuva siirtyy Lahdessa sijaitsevaan Mukkulan alueeseen, jossa dokumentissa kuvattavat asukkaat asuvat. Kuvassa kehitysvammaisen pariskunta kävelee käsi kädessä asuinpaikan piha-alueella kohti kerrostalon ulko-ovea, jonka jälkeen lennokki suuntaa suoraan ylöspäin. Tämän jälkeen dokumentti alkaa otsikolla. Otsikko on Naapuriyhteisötoimintaa sosiaalisen isännöinnin avulla.

Seuraavassa kuvausosiossa kuvaamme asukkaiden arkea heidän kodeissaan haastattelumenetelmällä. Haastattelussa asukkaat kertovat

keitä he ovat, mitä heidän arkeen sekä vapaa-aikaan kuuluu. Tämän lisäksi sosiaalinen isännöitsijä kertoo yhteenvetona kaikkien naapuriyhteisön asukkaiden arjesta. Toinen opinnäytetyön tekijöistä haastattelee asukkaita ja toinen tekijöistä toimii sosiaalisena isännöitsijänä sekä kertoo muiden naapuriyhteisön asukkaiden arjesta. Asukkaiden arjen kuvauksesta syntyy valmista videomateriaalia leikkauksen jälkeen noin seitsemän minuuttia. Toisella kuvauskerralla asukkaat sekä sosiaalinen isännöitsijä kertovat työllisyystilanteesta ja tavoitteista heidän elämässään. Asukkaat kertovat, miten ovat päässeet avotyötoimintaan mukaan sekä kuinka heidän työkaverit ovat ottaneet heidät vastaan. Työllisyys ja tavoitteet osiosta syntyy dokumenttiin videomateriaalia noin kolmesta neljään minuuttia.

Kolmannella kuvauskerralla kuvaamme haastatteluja, joiden aiheena ovat sosiaalisen isännöintimallin tarkka kuvaaminen sekä työllä saavutetut konkreettiset tulokset. Asukkaat pääsevät kertomaan omia huomioita sosiaalisesta isännöinnistä ja tuloksista, joita toiminnalla on saavutettu. Tämän jälkeen sosiaalinen isännöitsijä kertoo sosiaalisen isännöinnin mallista, mitä se on, kenelle tarkoitettu, mitä toimintaa järjestetään sekä mitkä kaupungit toimintaa järjestävät. Lopuksi sosiaalinen isännöitsijä kertoo toiminnalla saavutettuja tuloksia. Video kuvataan lähikuvana yksi henkilö kerrallaan asukkaan kotona, josta siirrytään asuinyhteisön kerhotilaan. Kerhotilassa järjestetään musiikki-ilta, jossa toimintatilaisuus kuvataan. Mukana on naapuriyhteisön kehitysvammaisia asukkaita. Videodokumenttiin lisätään liikkuvan kuvan lisäksi asukkaiden itse ottamia kuvia toiminnasta. Kuvauskerrasta syntyy valmista videomateriaalia noin kahdeksan minuuttia.

Neljännellä kuvauskerralla käsittelemme osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä naapuriyhteisötoiminnassa. Kuvauskerta järjestetään yhden asukkaan olohuoneessa kahvin juonnin merkeissä. Kolme asukasta kertovat, miten he pääsevät olemaan osallisina sosiaalisen isännöinnin toiminnan suunnittelussa, jonka jälkeen sosiaalinen isännöitsijä kertoo menetelmistä, joilla hän osallistaa asukkaita naapuriyhteisötoiminnassa. Kuvauskerralla sosiaalinen isännöitsijä kertoo, miten yhteisöllisyys on parantunut

sosiaalisen isännöinnin avulla. Video kuvataan kuvakulmasta, jossa kaikki kuvaushetkeen osallistuvat henkilöt näkyvät. Kuvaustilanteesta syntyy valmista videomateriaalia noin neljä minuuttia.

Viidennellä kuvauskerralla aiheena on kehitysvammaisten kohtaaminen. Naapuriyhteisön asukkaat kertovat tarinoita, miten heitä on kohdattu valtaväestön keskuudessa. Kuvaus tapahtuu haastattelutilanteena, jossa toinen opinnäytetyön tekijöistä kysyy kysymyksiä asukkailta. Sosiaalinen isännöitsijä auttaa asukkaita kysymysten ymmärtämisessä. Tämän jälkeen sosiaalinen isännöitsijä kertoo omia kokemuksia, miten hän on nähnyt kohtauksia kehitysvammaisten kanssa. Tilanne kuvataan niin, että kuvassa on yksi haastateltava henkilö kerrallaan ja kuvakulma rajataan henkilön lantion kohdalta. Haastatteluvideosta syntyy valmista videomateriaalia noin kolme minuuttia.

Kuudennella eli viimeisellä kuvauskerralla aiheena on valtaväestön asennemuutos kehitysvammaisia henkilöitä kohtaan. Toinen opinnäytetyön tekijöistä kertoo, kuinka tietoisuutta kehitysvammaisuudesta voidaan lisätä sekä kuinka erilaisiin ihmisiin voidaan suhtautua. Kuvaus tapahtuu Lahden Mukkulassa sijaitsevassa Olkkarissa, joka on kehitysvammaisten kohtaamispaikka. Valmiissa dokumentissa videolla pyörii kuvaa Olkkarista ja samalla toinen opinnäytetyön tekijä kertoo tietoa kehitysvammaisuudesta ja kehitysvammaisten näkyvyydestä mediassa. Kuvaustilanteesta syntyy valmista videomateriaalia noin neljä minuuttia. Kuuden kuvauskerran ja editoinnin jälkeen syntyy valmis videodokumentti, joka on kestoaltaan noin 30 minuuttia. Videodokumentti julkaistaan Naapurit- hankkeen loppuseminaarissa, joka järjestetään vuoden 2020 huhtikuussa hankkeen päättyessä. Videodokumentissa esiintyneet henkilöt kutsutaan julkaisutilaisuuteen.

8 YHTEENVETO

Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa videodokumentin käsikirjoitus, joka peilautuu opinnäytetyössämme käytettyihin lähteisiin sekä hiljaiseen tietoon. Videodokumentti kuvataan 2019 vuoden alussa, jonka pohjana käsikirjoitus toimii. Videodokumentti on osa Naapurit-hanketta, jolla luodaan lisää tietoisuutta kehitysvammaisuudesta sekä naapuriyhteisötoiminnassa käytettyä sosiaalisen isännöinnin mallia. Kohderyhmänä videodokumentissa toimivat asuinyhteisön kehitysvammaiset asukkaat sekä sosiaalinen isännöitsijä, joita haastatellaan kuudella eri kuvauskerralla eri toimintapaikoissa. Dokumentti julkaistaan Naapurit- hankkeen loppuseminaarissa vuoden 2020 huhtikuussa. Opinnäytetyömme teorian tarkoituksena oli tuoda esiin, kuinka kehitysvammaiset nähdään yksilöinä yhteiskunnassa sekä naapuriyhteisötoiminnan ja sosiaalisen isännöinnin mallia.

Opinnäytetyömme teoria osuudessa käsittelemme kehitysvammaisten asemaa nyky-yhteiskunnassa. Osuudessa määrittelimme, mitä kehitysvammaisuus tarkoittaa sekä mitkä ovat älyllisen kehitysvamman luokittelutasot. Toimme esiin myös kehitysvammaisten historiaa 1800-luvun loppupuolelta nykyhetkeen, joka antaa kuvan, kuinka kehitysvammaisten kohtelu on ollut erilaista historian saatossa verrattaessa nykytilanteeseen. Tuomme esiin kehitysvammaisille tärkeitä lainsäädäntöjä ja sopimuksia, kuten vammaispalvelulaki, sosiaalihuoltolaki, laki kehitysvammaisten erityishuollosta sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen. Kuvaamme kehitysvammaisten henkilöiden asumismuotoja, jotka ovat tuettu asuminen sekä palveluasuminen. Palveluasumista tuotetaan eritasoisina riippuen henkilön vamman tai sairauden vaatimasta hoidon tarpeesta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli määrittää, mitä tarkoitetaan sosiaalisella isännöinnillä ja asumisneuvonnalla sekä avata KeyRing mallia. KeyRing on tukitoimien palvelumalli, jossa hyödynnetään jokaisen yhteisön jäsenen voimavaroja. Tämän KeyRingin mallin pohjalta syntyi

sosiaalisen isännöinnin palvelumalli Suomeen, jossa Lahti toimii edelläkävijänä ja kehittäjänä asumisratkaisuisissa. Tuomme esiin myös, kuinka sosiaalista isännöintiä on lähdetty kehittämään Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen sekä Kehitysvammaliiton tuottaman Arjen keskiössä- hankkeella.

Tarkastelimme Naapurit- hanketta, jossa toimii neljä päätoimijaa ja vastaavana organisaationa toimii Lahden ammattikorkeakoulu. Hankkeessa lähtökohtana toimivat osallisuuden, yhteisöllisyyden sekä asumisen käsitteet. Naapurit- hankkeen tavoitteena on vahvistaa kehitysvammaisten aikuisten sosiaalista osallisuutta, hyvinvointia sekä sosiaalisia voimavaroja erilaisilla toiminnoilla, joista etsitään ratkaisuja. Hanke toteutetaan neljänä eri työpajana, joka koostuu erilaisista työpaketeista.

8.1 Opinnäytetyön jatkokehittäminen

Opinnäytetyötä voidaan jatkokehittää videodokumentin jälkeen jakamalla sitä valtamedioissa. Naapuriyhteisötoiminnassa olevat asukkaat sekä sosiaaliset isännöitsijät voisivat järjestää tapahtumia julkisilla paikoilla, joissa kehitysvammaiset kohtaisivat vammattomia valtaväestön ihmisiä. Tapahtumilla voidaan parantaa kehitysvammaisten asemaa sekä asennemuutosta yhteiskunnassa. Tietoisuuden lisäämisellä naapuriyhteisötoiminnan mallia voidaan kehittää valtakunnallisesti kuntiin, joissa sosiaali- ja terveystalvetausta vastaavat organisaatiot sekä oppilaitokset voivat luoda uusia hankkeita sekä videodokumentteja kyseisestä aiheesta. Sosiaalisen isännöinnin kehittämiseksi tulisi tehdä tutkimuksia toimintamallista, joiden pohjalta tutkijat päivittäisivät kirjallista tietoa sosiaalisesta isännöinnistä vammaistyössä. Opinnäytetyöntekijöiden tavoitteena olisi osallistua tutkimusten haastatteluprosesseihin.

8.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä on tärkeää toteuttaa prosessia tutkivalla otteella, vaikka työstä ei tulisi tutkimuksellista. Tutkiva ote

toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkoittaa valintojen joukkoa ja niiden tarkastelua sekä valintojen perusteluja peilaamalla teoreettista viitekehystä toimintaan. Teoreettisen viitekehysten perustana on aina oltava oman osaamisalan lähdekirjallisuus. Vaikka toiminnallisessa opinnäytetyössä käytetään samoja periaatteita, kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, jäävät tutkimukselliset keinot kuitenkin vähemmälle. Päätaivitteena toiminnallisessa opinnäytetyössä on saavuttaa opinnäytetyölle saavutetut tavoitteet, joita esimerkiksi opinnäytetyössämme toimeksiantaja on määrittänyt. Toiminnallista opinnäytetyötä arvioidessa ja pohtiessa tulee ottaa huomioon kriittisesti työn luotettavuus, eettisyys sekä mahdolliset muut keinot työn toteuttamiselle. (Vilka & Airaksinen 2003, 154, 158.)

Videodokumenttia suunniteltaessa olemme pohtineet eettisiä kysymyksiä sekä luotettavuutta. Videodokumentti on eettinen, koska aihealueet perustuvat opinnäytetyössä käytettyihin lähteisiin, joita on pohjustettu hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaan. Eettisyyttä lisäävät kuvausluvut sekä toimeksiantosopimukset, jotka allekirjoitetaan vuoden 2019 tammikuussa. Jokainen videodokumenttiin osallistuja sekä kuvaaja allekirjoittavat sopimuksen, jonka toimeksiantajana toimii Naapurit-hankkeen organisaatio. Videodokumentin sisällöstä tulee luotettavaa, kun sopimukset ja toteutustapa vastaavat hyviä tutkimuskäytänteitä. Tällöin videodokumenttia toteuttavat henkilöt eivät manipuloi haastateltavia. Jokainen videodokumenttiin osallistuva hanketyöntekijä tutustuu hyvin tutkimuskäytäntöihin. Valmis videodokumentti toimii mittarina opinnäytetyön laadulle, eettisyydelle sekä luotettavuudelle. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Opinnäytetyössämme on käytetty luotettavia lähteitä, joita on tarkasteltu kriittisesti sekä vertaislähteitä käyttäen. Lähteet ovat aikaväliltä 1970 – 2018, mutta olemme pyrkineet käyttämään vähintään kymmenen vuotta vanhoja lähteitä. Muutamia poikkeuksia kuitenkin on, koska lait ovat asetettu voimaan usein 1970- luvulla. Vanhempia lähteitä olemme käyttäneet kahdessa aihealueessa, koska uudempia lähteitä kyseistä aiheesta ei ole kirjoitettu tai tutkittu. Esimerkiksi sosiaalisen isännöinnin käsitettä on käytetty 1990- luvulla eri aiheyhteydessä ja siksi olemme

verranneet vanhempaa lähdettä nykyisiin toimintamalleihin. Lähteitä on etsitty MastoFinna tietokannan ja Tampubin kautta sekä internetiä käyttämällä. Englannin kielisiä lähteitä olemme saaneet Kehitysvammaliiton seminaarien kautta, joissa toinen opinnäytetyöntekijöistä on käynyt. Esimerkiksi KeyRing ja Neighbourhood Networksin lähteet olemme saaneet seminaarissa olleen John Dalrymplen kautta, joka on toiminut Neighbourhood Networksin johtajana kymmenen vuotta. Englanninkieliset lähteet ovat käännetty suomenkielille, mutta asiakieli sekä asiayhteydet ovat pysyneet käännösten jälkeen samana.

Opinnäytetyö on toteutettu Lahden ammattikorkeakoulun opinnäytetyöprosessin ohjeiden mukaisesti ja sääntöjä on noudatettu. Se on suunniteltu ja toteutettu toimeksiantajan ohjeiden perusteella sekä ohjaavaa opettajaa on raportoitu prosessin aikana.

Opinnäytetyöprosessiin kuuluu vertaisopponointi, joka tapahtuu vuoden 2018 joulukuussa.

8.3 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe on lähtöisin kehittämishankkeesta. Hankkeeseen suunniteltu opinnäytetyö lähti liikkeelle naapuriyhteisötoiminnan tietoisuuden lisäämisen tarpeesta. Lähdimme pohtimaan hanketyöryhmän kanssa, miten sosiaalista isännöintiä sekä kehitysvammaisten arkea saataisiin näkyville valtaväestön keskuudessa. Tavoitteena oli luoda asennemuutosta jonkin tuotoksen kautta, joka samalla toimii arviointimittarina hankkeen onnistumiselle. Projektiharjoittelijoilla oli visio, jolla saadaan näkyvyyttä aiheelle. Hankebudjettiin saatiin rahoitus opinnäytetyötä varten. Projektiharjoittelijat aloittivat tuottamaan opinnäytetyötä, jonka tuotoksena syntyi käsikirjoitus videodokumentille.

Opinnäytetyöprosessin aikana syntyi haasteita yhteisen aikataulun löytämisessä hankeorganisaation sekä opinnäytetyöntekijöiden keskuudessa. Opinnäytetyön aihealue oli haastava, koska naapuriyhteisötoiminta on kehitysvammaisten parissa Suomessa pilottikokeiluiden vaiheessa. Toinen opinnäytetyöntekijöistä toimi

sosiaalisena isännöitsijänä ja haasteena oli tuoda hiljaista tietoa opinnäytetyöhön lähteitä peilaten. Lisäksi ajankohtaisen lähdekirjallisuuden löytäminen sosiaalisesta isännöinnistä oli haastavaa. Opinnäytetyöntekijöiden työssä käynti sekä oma jaksaminen vaikeuttivat yhteisen aikataulun löytämistä. Haasteista huolimatta saimme opinnäytetyön ja käsikirjoituksen toteutettua ja tammikuussa 2019 hankeprosessi jatkuu meidän osaltamme videodokumentin kuvauksella.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme kirjoittamaan hyvää ammatillista tekstiä käyttäen lähteitä kriittisesti. Opimme käyttämään tiedonhakuvälineitä sekä lainsäädännön osaaminen vammaistyössä paranivat. Sosiaalisen isännöinnin taustateoriat tulivat tutuiksi sekä toiminnan kehittäminen selkeytyi. Opinnäytetyöprosessi tuli tutuksi ja mahdollisissa tulevilla opinnoissa on helpompi aloittaa opinnäytetyön tekeminen.

Opinnäytetyöprosessi sai meitä pohtimaan, että kehitysvammaisuus on edelleen Suomen yhteiskunnassa tabu, josta keskusteltaessa syntyy ennakkoluuloja ja pelkotiloja vammattomille ihmisille. Aamulla bussilla ajaessa tapaa usein kehitysvammaisia henkilöitä, jotka tanssivat ja laulavat bussissa. Tällöin vammattomat ihmiset katsovat todella pitkään kehitysvammaisia henkilöitä ja katseet ovat halveksuvia. Olemme huomanneet, että ihmiset usein pohtivat, että saavatko he ruveta nauramaan kehitysvammaisen henkilön laululle tai tanssille. Usein näiden tilanteiden pohjalla piilee epä tietoisuus kehitysvammaisuudesta ja omasta suhtautumisesta vammaisuuteen. Olemme huomanneet, että kehitysvammaiset nauttivat huomiosta ja oikein kohdattuina heidän hauskoille tekemisilleen olisi jopa hyvä ryhtyä nauramaan, sillä se lisää ihmisten iloisuutta ja parantaa kehitysvammaisten itsetuntoa.

Kehitysvammaiset ovat nyky-yhteiskunnassamme heikossa asemassa olevia, sillä heidän talous- ja työllisyystilanne sekä palvelut eivät ole tasavertaisessa asemassa vammattomiin henkilöihin verrattuna. Kehitysvammaisten joukosta löytyy paljon hyviä työntekijöitä, jotka pystyvät toteuttamaan samaa työtä, kuin vammattomatkin työntekijät.

Useimmiten työnantajilla on kuitenkin mielessä pelkoja ja kysymyksiä, mitä kehitysvammaisesta työntekijästä voi seurata organisaatiolle. Tilannetta vaikeuttaa useimmiten yhteiskunnan luomat paineet ja ajatukset siitä, mitä mieltä muut ovat kehitysvammaisista.

Vammattomien henkilöiden tulisi saada tietoa kehitysvammaisuudesta, koska vammaiset henkilöt päästävät heille ominaisia ääniä, jotka saattavat pelottaa ihmisiä. Valtaväestön ihmisillä ei ole riittävästi tietoa ja uskallusta kohdata erilaisia ihmisiä. Tämän lisäksi kehitysvammaisten hygieniassa on puutteita, mikä saattaa vaikeuttaa kohtaamista ja luoda ennakkoluuloja. Pohdimme, että oikeanlaisella tiedon lisäämisellä kehitysvammaisuudesta voitaisiin saada aikaan asennemuutosta, joka helpottaa valtaväestön ja vammaisten kohtaamista. Parhaimmassa tapauksessa yhteiskunnan kulttuuri muuttuu ja kohtaamisilla voidaan saavuttaa elämänpituisia ystävyys-suhteita, iloa sekä avoimuutta Suomen kaltaiseen pieneen maahan.

LÄHTEET

Anttila, H., Konttinen, J-P., Nurmi – Koikkalainen, P. & Valjakka, S. 2013. Neurologisesti pitkäaikaissairaiden ja vammaisten ihmisten asumisen selvitys. Asumispalvelusäätö ASPA. Helsinki.

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 795/1987. Finlex. [viitattu: 15.10.2018]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870759>

Etelä-Karjalan sairaanhoitopiiri. 2018. Tietoa meistä. [viitattu:22.10.2018]. Saatavissa: <http://www.eksote.fi/eksote/Sivut/default.aspx>

Huttunen, M. 2014. Älyllinen kehitysvammaisuus. Lääkärikirja Duodecim. [viitattu: 30.10.2018]. Saatavissa: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00556

Keyring. 2018. Keyring Living Support Network. Supporting people to live independently in England and Wales. [viitattu:16.10.2018]. Saatavissa: <http://www.keyring.org/>

Kujansuu, J. 2017. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen. Tapaus Pertti Kurikan Nimipäivät ja Euroviisut 2015. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. [viitattu: 30.10.2018]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100872/GRADU-1490943433.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lahden ammattikorkeakoulu. 2018. Tietoa meistä. [viitattu:22.10.2018]. Saatavissa: <https://www.lamk.fi/fi/lamk-oy/tietoa-meista>

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Finlex. [viitattu: 17.10.2018]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987. Finlex. [viitattu: 15.10.2018]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Määttänen, M. 2017. Tukiviesti 1/2017. Kohti osallisuutta.

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Tampere. [viitattu: 12.1.2018]. Saatavissa: https://issuu.com/merjakvtl/docs/tukiviesti_1_2017

Parkkinen, K. 2015. Sosiaalityöntekijän harkintavalta uudistuneessa sosiaalilainsäädännössä. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. [viitattu: 30.10.2018]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98541/GRADU-1455025037.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä. 2017. Yhtymä.

[viitattu:22.10.2018]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/>

Räty, T. 2010. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Arkmedia Oy. Vaasa.

Räty, T. 2017. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Dardedze Holografija Ltd. Riika.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [viitattu:25.10.2018]. Saatavissa:

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>

Saimaan ammattikorkeakoulu. 2018. Esittely. [viitattu:22.10.2018].

Saatavissa: <https://www.saimia.fi/fi-FI/esittely>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. [viitattu: 16.10.2018]. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012/5. Laitoksista yksilölliseen asumiseen. Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämiseksi lähiyhteisöön.

Helsinki. [viitattu:24.5.2018]. Saatavissa:

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71647/URN%3aNB%3afi-fe201504225682.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Naapurit- hankesuunnitelma. [viitattu:14.10.2018]. Saatavissa:

<https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektkoodi=S21216>

Suomen YK-liitto. 2016. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Sälekarin Kirjapaino Oy. Somero. [viitattu: 10.10.2018]. Saatavissa:

https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Syrjänen, E. & Nupponen, T. 1991. Sosiaalinen isännöinti, Yhteenvetoja ja johtopäätöksiä. Julkaisuja 48. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Savtchenko, V., Suikkanen, A. & Linnakangas, R. 2010. Vammaiset ja pitkäaikaissairaat Suomen maakunnissa: prevalenssi, työllisyys, tulot ja koulutus. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010):1. [viitattu: 30.10.2018].

Saatavissa:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101548/savtschenko.pdf?sequence=1>

Tautiluokitus ICD-10. 2011. Luokitukset, termistöt ja tilasto-ohjeet. Suomalainen 3. uudistettu painos Maailman terveysjärjestön (WHO) luokituksesta ICD-10. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Vammaispalveluiden käsikirja. Tuettu asuminen. [viitattu: 18.10.2018]. Saatavissa:

<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/asuminen/tuettu-asuminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Vammaispalvelujen käsikirja. Itsenäisen elämäntuki. [viitattu: 14.10.2018]. Saatavissa:

<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki>

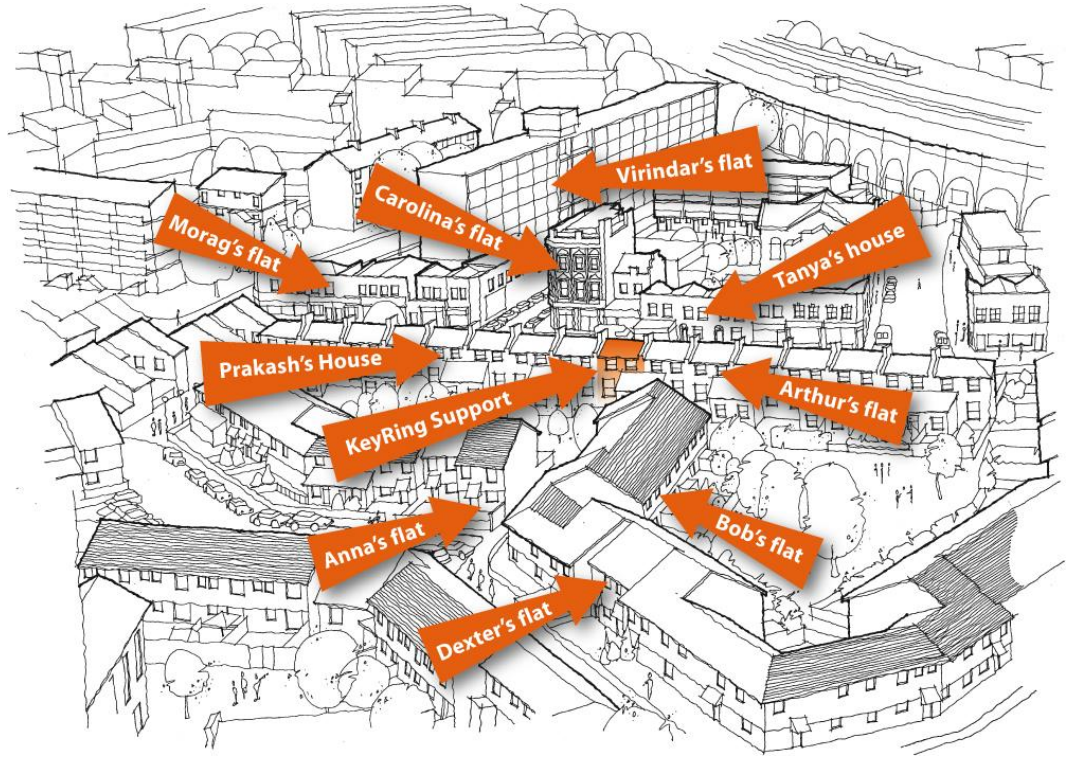
Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi. Helsinki.

Ympäristöministeriö. 2003. Asumisneuvonta – asukkaan ja asuinyhteisön tukena. [viitattu: 18.10.2018]. Saatavissa:

<http://www.ara.fi/download/noname/%7B2A43F033-D77C-45F4-817A-C83391DE23F7%7D/23030>

LIITTEET

LIITE 1 KeyRing Living Support Networks

LIITE 2 Tukiviesti 1/2017 Mukavat naapurin pojat Lahdesta

LIITE 3 1/2017 Tukiviesti Mukavat naapurin pojat Lahdesta

